

הגדרת הנבואה והקדמותיה

ראשי פרקים

1. הקדמות רוחניות והקדמות פיזיות
2. תיאור ההקדמות – שלימות אבסולוטית
3. הגדרת הנביא – תחליף פונקציונאלי (גשמי או רוחני), יוצר מציאות חדשה
4. האם ההקדמות מחייבות נבואה?
5. נבואה מחוייבת – נבואת משה
6. נבואת משה – תחילתה ואיכותה
7. הנבואה וצורתה
8. סיכום

1. הקדמות רוחניות והקדמות פיזיות

הגמרא בנדריים לח ע"א אומרת: "אמר ר' יוחנן אין הקב"ה משרה שכירתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו וכולן ממשה".

הגמרא בשבת צב ע"א אומרת: "דאמר מר אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ובעל קומה".

מהנגדת שתי הגמרות, נראה בעליל שהגמרא בנדריים מדברת על מידות שבאדם (עניו), בעוד שהגמרא בשבת מדברת על דברים כפשוטם – גיבור גופנית ועשיר ממונית, דבר המוכח משימושה בתיאור בעל קומה דהיינו גבוה.

רש"י והר"ן בפירושים לנדריים מפרשים גבורה ועושר כפשוטם, ובלשון רש"י – "גבור היה וגוף גדול", ובר"ן: "משה גבוה עשר אמות היה וכיון שהיה גדול כל כך מסתמא גבור היה".

לעומת זאת, הרמב"ם בהקדמה לאבות פרק ז' מסביר את "חכם גבור ועשיר" כמעלות הגיוניות ומדות תרומיות: "ועשיר הוא ממעלות המידות ר"ל ההסתפקות... וכן גבור הוא ג"כ במעלות המידות ר"ל שינהיג כוחותיו כפי הדעת והעצה".

וברמב"ם יסודי התורה ז' א': "אין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במידותיו... בעל דעה רחבה".

נטייתו אי"כ היא לפרש את הקדמות הנבואה כגמרא בנדריים ולא כגמרא בשבת, ושלא על פי פירוש רש"י והר"ן בנדריים, אלא כפשט הגמרא המקטלגת גבורה עושר וחכמה בקטגוריה אחת עם ענוה, דהיינו כולן מידות רוחניות. וכן מוכח מלשונו בהמשך: "אדם שהוא ממולא בכל המידות האלו, שלם בגופו". – עד עכשיו דיבר הרמב"ם על מידות, ועכשיו הוסיף גם שלימות גופנית.

בכסף משנה שם שואל: "משמע בגמרא דגבור כפשוטו שיהא בעל כח וכן עשיר כפשוטו שיהיה לו ממון הרבה"¹. ועונה הכסף משנה: "לכך נראה דרבינו סברא דנפשיה קאמר". – דברי הרמב"ם אינם נובעים ממשמעות הגמרא. השאלה היא מדוע אין הרמב"ם הולך בדרכם של רש"י והר"ן? "צ"ע למה לא כתב שיהא גבור בכח".

הרא"ש בפירושו לנדריים כותב: "אין הקב"ה משרה שכירתו בקביעות", והכסף משנה משתמש בעקרון זה: "משמע מדבריו דשלא בקביעות אפשר שיתנבא אע"פ שלא יהיה בו כל המידות הללו,

1. זהו אמנם פשט במילים "גבור ועשיר", אך אינו הפשט במימרא של ר' יוחנן. במימרא יש הרי השוואה בין גבורה וענוה. הכסף משנה מתייחס לכך שמהמשך הגמרא משמע שהמימרא כולה גם היא עוסקת בדברים כפשוטם. שם הגמרא מתייחסת לפריסת האוהל על המשכן ולשיבור הלוחות כראיה לכח פיזי, ולפסולת הלוחות כמקור לעושר ממוני, ובכך מסבירה את המימרא, וממילא משליכה משמעות על המימרא – כפשוטם של דברים. זו היא גם הסיבה שרש"י והר"ן נקטו בדרכם הפרשנית במימרא.

ורבינו לא נחת הכא לפרש אלא תנאי הנביא להתנבאות ואפי' שלא יהיה בקביעות². מדברי הכסף משנה עולה, כי הרמב"ם מתאר הקדמות רוחניות לנבואה, כבסיס לנביאות בכלל. עושר וגבורה כפשוטם נדרשים רק לנבואה קבועה, שהיא תת קטגוריה מיוחדת של הנביאות הכללית. חיזוק לדבריו נמצא בלשון הגמרא: "משרה שכניתו" – באופן ארעי, לעומת "השכינה שורה" (בגמרא בשבת) – באופן קבוע.

"ואין הנבואה חלה" בלשון הרמב"ם, היא חלות הנביאות, אפי' שלא בקביעות.

שתי סתירות יש לדברי הכסף משנה:

הסתירה החיצונית – בלחם משנה שם: "לא משמע כן מדברי רבינו בספר מורה נבוכים ב' ל"ב, דשם כתב – 'חכם גבור ועשיר'" – ושם מדובר על מידות ועל נבואה בכללה ואפי' נבואה קבועה.

הסתירה הפנימית – הרמב"ם בהלכה ב' כותב: "הנביאים מעלות מעלות הן, כמו שיש בחכמה חכם גדול מחבירו כך בנבואה נביא גדול מנביא". – אם הרמב"ם היה רוצה להנגיד בין דרגות בנבואה, היה צריך להשתמש בהקדמות פיזיות כעושר וגבורה, ובכך להנגיד בצורה קיצונית, בין נבואה קבועה לנבואה חולפת. בהשתמשו בדרגות חכמה כבסיס לתיאור, ההנגדה היא יחסית בלבד – בין דרגות שונות של נבואות שאינן קבועות.

בדרשות הר"ן (דרוש ה') מוסברת הגמרא בנדירים בצורה שונה. "במה שהצריך לנביא להיות גבור ועשיר צריך טעם. וקצת מפרשים פירשו שרצה באמרו גבור שמגביר שכלו על תאוותיו, עשיר שיש לו מידת ההסתפקות... ואין דבריהם נכונים... ועוד קשה... ובעל קומה, ואין בעל קומה מדה טובה ולא מעלה שכלית אלא הדברים כפשוטו".

ולמה? המנבא לעצמו צריך שלימות נפשית, אך המנבא להמון צריך שלימות כלפי כל ההמון – "המעלות השכליות וההמוניות". ובעל קומה נראה להמון כאיש הדור.

החילוק א"כ אינו בין נבואה חולפת לנבואה קבועה, אלא בין נבואה אישית לנבואה ציבורית.

בכדי להסביר את נבואת בלעם, אומר הר"ן: "אין ארבעת דברים דר' יונתן (יוחנן) בכאן במה שיהיה תמיד, אבל לפעמים ישתנה זה לפי צורך השעה" וכך גם בנבואת ישראל בחציית הים ובמעמד הר סיני. אם כן, הדרישות אינן אבסולוטיות.

ובאברבנאל שמות ג': "מה שאמר ר' יוחנן שאין השכינה שורה אלא על... אין ראוי שיובן שלא יחול השפע האלוקי על אדם אם לא יהיה עשיר... העושר אסיפת הממונות כפשוטו... אבל אמרו 'עשיר' באמת אין ענין לו רוצה לומר שיהיה תנאי הכרחי העושר... שעם העושר והגבורה והחכמה תהיה הנבואה יותר נרשמת במעלה וכבוד... וכל מאן דאליס גבר... התנאים האלה צריכים לנביא אצל העם, לא במציאות הנבואה בעצמה... בעיני הרואים לא למציאותם בנביא".

לסיכום:

1. ישנן דרישות מוקדמות לנבואה, שיתכן שאינן אבסולוטיות, הן במישור הגשמי פיזי והן במישור הרוחני.

2. בהסבר דברי הרא"ש יש לציין לגמרא בבב"ב יב ע"א – "מיסו שחרב ביהמ"ק ניטלה נבואה... אע"פ שניטלה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה", ואומר המהרש"א שם – "ניחא נמי מה שמקשים דיליף שם עשיר ממשה שנאמר 'פסל לך' והלא דיברה עמו שכינה כמה זמנין קודם לכן, אלא שלא היה בקביעות". וכ"כ יש לציין לדברי הר"י עמדין בנדירים – "אין הקב"ה משרה שכניתו בקביעות, נ"ב לכאורה כמדומה נתכוון להשמר מחמת אותה שאמרו משחרב ביהמ"ק ניטלה נבואה מנביאים ונתנה לשוטים, איברא ההוא לאו השראת שכינה אלא הגדת עתידות בעלמא, אלא נראה משום הגר ולבן ואבימלך ובלעם ודכוותיהו קאמרו". ולמרות שלכאורה בהגר (בראשית ט"ז) לא מוזכר שהתגלה או דיבר אליה אלא מלאך ה', אומר העיקרים ב' כ"ח – "להיות הדבר המושג לחוש מורה על דבר הנסתר הבלתי מושג. ומכאן התירו הנביאים לעצמם לנות הדבר הנראה אליהם בשם הדבר הנסתר הבלתי נראה שהוא השם, עד שידברו עם המלאך או הכבוד הנראה אליהם כאלו הם מדברים עם ה' יתברך... ואל זה רמזו רבותינו ז"ל באמרם 'גדול כחן של נביאין שמדמים הצורה ליוצרה'". כלומר: גדול כחן שמתירין לעצמן לעשות דבר גדול כזה, ואכן נאמר בהגר שם "ותקרא שם ה' הדובר אליה" (בראשית ט"ז, יג).

2. ההקדמות הגשמיות משמשות כדרישות לנבואה מיוחדת ובעלת תוקף יתר כנבואה קבועה או ציבורית, אולם יתכן שמשמשות כתנאי מוקדם גם לנבואה בכללותה.
3. יתכן שההקדמות הגשמיות מהותיות והכרחיות לנבואה, ויתכן שאינן אלא נלוות לנביא או לנבואה כחיזוק כלפי ההמון.

2. תיאור ההקדמות – שלימות אבסולוטית

במהרש"א בנדריים שם: "ולפי שאלו המעלות... הם המעלות הגדולות בעיני הבריות... ראוי שלא יחסר מהם נביא שליח ה' והוסיף לו במידות שלא יתגאה בכל אלו ג' מעלות, אבל שיהיה גי' עניו" (ועי' עיקרים ג' י"ב).

אם ראוי שלא יחסר, ברור שצריך אותם הן באיכות והן בכמות, וכך גם מתוארות ההקדמות לנבואה ע"י ראשונים ואחרונים:

1. רמב"ם יסודי התורה ז' א': "חכם גדול בחכמה גבור במידותיו... מתגבר בדעתו על יצרו... בעל דעה רחבה... שלם בגופו... דעתו פנויה תמיד למעלה..."
  2. בפרוש המשניות סנהדרין י' יסוד ו': "בעלי טבעים ממידות מעולות מאד ושלימות גדולה ונפשותיהן נכונות".
  3. בהקדמה לאבות פרק ז': "כל המעלות השכליות, ורוב מעלות המידות והחזקות שבהן".
  4. במורה נבוכים ב' ל"ב: "לשלם המעלה בתכלית".
  5. במאירי הקדמה לתהילים: "הנבואה לא תבוא רק לשלם מעיקר יצירתו... ושיהיה האיש עד תכלית שלימות החכמה כמה שאפשר לשכל להשיגה".
  6. בדרך ה' חלק ג' פרק ד': "יבחנו הנביאים זה מזה במעלה ומדרגה, בין בכמות ובין באיכות". דבר הנובע מהבדל כמותי ואיכותי בהקדמות לנבואה.³
  7. אברבנאל שמות ב': "...איך יחשב שראתה יוכבד שהיה בנה ראוי לנביאות והנה ההכנות לנבואה אם מזגיות לא היה אפשר שתשיגם ותדעם יוכבד כי מי הגיד לה מזג מח הילד וטבעו, ואם היו הכנות הנבואה שלמות המידות ושלמות המעלות גם זה היה בלתי אפשרי שתדע יוכבד אם בנה אשר ילדה יהיה חכם ובעל מדות אם לא..."⁴.
- שו"ת הרשב"א א' תי"ח בהסבר על דרך השלילה: "ה' לא ינבא הסכלים ולא מי שאינו ראוי לשום טוב, פן יהיה זה חסרון וגנות בחק השפע האלוקי, ויהיו אולי סיבה להקל במאמרי הנביאים האמיתיים, וגם יהיה עוד סיבה שירבו המתפארים בנבואה ויתפתו מהרה המאמינים בה, ונפסיד בזה באמת יותר ממה שנחשוב להרויח".

3. הגדרת הנביא והנבואה

רמב"ם, אגרת תימן: "הנביא הזה שהבטיח... אינו נביא שיבא במצוה ולא יחדש תורה (תרגום קאפח: שיביא תורה, ויעשה דת), אבל הוא איש שלא יצריכנו לקסמים ולמעוננים ולחכמת הכוכבים ונשאל ממנו מה שיארע לנו כמו שהאומות שואלות למעוננים ולקוסמים".

ובהקדמה למשנה: "הקב"ה הקים לנו נביאים חלף הוברי שמים והמעוננים והקוסמים כדי שנשאלם בכללים ובפרטים ויודיעונו בכל הדברים הנאמנים מהאל, כמו שיגידו הקוסמים ההם דברים שאפשר שיתקיימו ואפשר שלא יתקיימו" (וברמב"ן: "כי לא נחש ביעקב – אינם צריכים לנחש וקסם

3. נראה שהמקור להבנתו שמעלת הנביאים נובעת מהבדל בהקדמות, מהתנא דבי אליהו רבא, פרק ט' – "בין ישראל בין עכו"ם, בין איש בין אישה, בין עבד ובין שפחה – הכל לפי המעשה שהוא עושה כך רוח הקודש שורה עליו".
4. כאן יש להעיר שהספורנו במקום אומר: "ראתהו יפה... מכוון מאת יוצרו... יופי התבנית יורה על טוב מזג החומר ושלימות הכח המציר".

שיאמר ליעקב וישראל מה פעל אל ומה גזירותיו במרום, אינם מנחשים וקוסמים, אלא נאמר להם ע"פ נביאים מה גזירת המקום...").

ובניגוד לתפקיד ה"גשמי" שנותן הרמב"ם פה לנביא, הרי שיתכן גם תפקיד רוחני :

רמב"ם, יסודי התורה ז' א': "בעת שתנוח עליו הרוח תתערב נפשו במעלת המלאכים... ויהפך לאיש אחר ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם החכמים".

ובאגרת לר' חסדאי הלוי: "הנבואה עולם אחר ולא יתכן בה ראייה ומשא ומתן... לא היו מבקשים מן הנביא ראייה אלא על הנבואה עצמה... אבל לא יבקשו ראייה למעלה מן הנבואה... לישא וליתן מדרך החכמה שהיא למטה מן הנבואה לא יצא דבר על בוריו".

במורה נבוכים ב' ל"ו: "אמתת הנבואה ומהותה הוא שפע השופע מאת ה' יתהדר ויתרומם באמצעות השכל הפועל על כח ההגיוני תחלה ואח"כ על הכח המדמה, וזוהי רום מעלת האדם ותכלית השלמות שאפשר שתמצא למינו".

א"כ, הגדרה פונקציונאלית של הנביא אפשרית, אע"פ שתפקידו הוא – "שיקרא לבני האדם לעבוד את ה', ויצוה על מצותו ויזהיר לשמור התורה בלי תוספת ומגרעת" – הקדמה למשנה, החלק השני, מהמתנבאים בשם.

יתכן שיש צורך במעלה רוחנית נשגבה לצורך כך, כפי שהגדרנו בהקדמות לנבואה, מעלה שכלית ומעלת המידות עד כדי שלימות, אך תפקידו נשאר פונקציונאלי פשוט. יתכן א"כ של"נבואה עולם אחר" יש להתייחס לא כהגדרת תפקידה של הנבואה, אלא כהקדמה לנבואה. אדם המגיע לדרגה נשגבה זו של שלימות, בהחלת הנבואה עליו, הופך להיות מכשיר פונקציונאלי פשוט – מוצא אתונות בצד הגשמי, ו"קורא לעבודת ה'" בצד הרוחני.

לעומת זאת תתכן הבנה שונה לגבי תפקידו של הנביא :

מדרש רבה בראשית מ"ד יב: "ויוצא אותו החוצה... נביא את ואין את אסטרוולוגוס". מתנות כהונה: "כחך למעלה מהאסטרוולוג".

מהרז"ו: "האסטרוולוגוס משיג במזלות שאין ביכלתו לשנות דבר, אבל הנביא היה קרוב אל ה' יתברך וע"י תפילה היה יכול לבטל המזל".

שינוי סדרי הטבע ע"י הנביא, כחו של הנביא והשפעתו על סביבתו ועל הבורא, מבוטאים ב"חזקוני" במכת בכורות ובמכת הארבה.

שמות י"א, א-ה: "ויאמר ה' אל משה עוד נגע אחד אביא על פרעה... ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה...".

רש"י: "ויאמר משה כה אמר ה' – בעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף לראות פניו".

חזקוני: "פירש 'נאמרה לו' לפרעה מפי משה. וראייה לדבר דאי ס"ד נאמרה למשה מפי הקב"ה אמאי לא פירש רש"י כך גבי 'ויאמר ה' אל משה', אלא כן הוא, שמשה אמרה לו לפרעה מדעתו, כמו שאמר אזהרת מכת ארבה, כדאיתא בפסיקתא ובילמדנו".

שמות י', ג-ד: "ככה אמר ה'... הנני מביא מחר ארבה בגבולך".

חזקוני: "כמה נבואות ומצוות לא נתפרש היכן אמר הקב"ה, כגון מכת ארבה כאן, וכגון 'כחצות הלילה' (שמות י"א, ד)... וכן הרבה שאר נביאים אמרו כמה פעמים "ככה אמר ה'" ולא פורש היכן אמרן ברוך הוא ועל זה נאמר – 'מקום דבר עבדו' (ישעיה מ"ד, כו)".

יתכן שיש סמך לחזקוני משבת פז ע"א: "גי' דברים עשה משה מדעתו", ויש לתמוה אם שיטת החזקוני אמיתית מדוע לא מוזכרות הנבואות היצירתיות כחידוש של משה, אך נראה שמדובר בגמרא רק על מעשים – שבירת הלוחות, דחיית מעמד הר סיני, המנעות מאשה.

בספורנו לשמות ג', יב: "כי אהיה עמך וזה לך האות שתגזור אומר ויקם לך בכל אשר תפנה שם, ובזה יכירו הכל ששלחתיך".

תפקידו של הנביא, המשליך על הגדרתה של הנבואה – **ליצור מציאות חדשה**, שאותה יקיים הקב"ה. הנבואה כהשפעת האדם על הבורא, ולא כהבנתה בפשיטות – התגלות הבורא לאדם.

דרך ה' חלק ג' פרק ג': "הנבואה ענינה שיגיע האדם ויתקשר בבורא יתברך שמו ויתדבק בו דבקות ממש... יתלוה לזה ידיעות והשכלות".

עיקר ענינה של הנבואה הוא רוחני ולא מעשי, ולכן אין הכרח להתייחס לתפקיד הנביא הן במישור הפונקציונאלי והן במישור היצירתי כשמתארים את ענינה של הנבואה. המדובר פה אי"כ הוא על 'פנימיות' הנבואה ולא על תוצאותיה בכל מישור שהוא. הידיעות וההשכלות הן רק תוצאות נלוות לדרגת הנבואה.

אולם 'שיגיע האדם' הוא תיאור מעשה אקטיבי של האדם בכדי להתדבק בבורא, אי"כ יתכן שישנה כאן יצירתיות אקטיבית ולא בהכרח פונקציונאליות פסיבית של הנביא, ויצירתיות זו היא הגורמת לתוצאות הנלוות.

וכמסכם – אור ה', מאמר ב' כלל ד' פרק א': "הנבואה הוא שפע שופע (ללא התייחסות למניע לשפיעת השפע)... באמצעי או בזולת אמצעי... להישרתו או להישרת זולתו".

יתכנו אי"כ שתי השקפות על תפקידה של הנבואה:

1. **תפקיד פונקציונאלי** שמקורו בספירות העליונות – הן במישור הגשמי – מציאת אתונות, והן במישור הרוחני – קורא לעבודת ה'.

דרשות הר"ן, דרשה י"א: "ידוע שאין מתועלת הנביא לצוות על משפטי התורה לבד, אבל גם להודיע כל הדברים הנעלמים מן העין".

ובדרשה ה': "הנביא אינו פועל בנבואה כלל מצד בחירת עצמו לא בענינה ולא במילותיה, אבל הוא כלי לבד אליה".

עיקרים ג' ח': "עיקר מציאות הנבואה בנביאים הוא לזה התכלית בלבד כלומר להזהיר על קיום התורה ועל עבודת ה'... ולא להגדת עתידות".

שם ג' י"ב: "הנבואה... אינה כדי להגיד עתידות ולסדר ענינים פרטיים אישיים... אבל כדי להגיע האומה בכללה או המין אל השלימות האנושי... כל הנבואות שהיו קודם מתן תורה כולן היו לתכלית נתינת התורה, וכן כל הנבואות... אחר שנתנה התורה היו לתכלית קיום התורה".

מובן שתפקיד זה של קיום התורה ועבודת ה' אינו דורש נבואה והוא אפשרי ונעשה על ידי כל מוכיח בשער, אין פה שינוי סדרי עולם יצירתיים. הנביא הוא פונקציונר ואפי' אם עיסוקו הוא בספירות רוחניות לעילא.

2. **תפקיד יצירתי** שמקורו בעולם העשיה – "שיגיע האדם ויתקשר בבורא יתברך שמו ויתדבק בו".

4. האם ההקדמות מחייבות נבואה?

שתי השקפות אלו, הן הגורמות להבנות השונות של השפעתן המחייבת של הקדמות הנבואה על הנבואה:

1. מורה נבוכים ב' ל"ב: "השקפת הפילוסופים... הרי זה מתנבא בהכרח... לא יתכן... שיהא האדם ראוי לנבואה ויתכונן לה ולא יתנבא.

השקפת תורתנו... דומה להשקפה הפילוסופית זולתי בדבר אחד והוא שאנו סוברים כי הראוי לנבואה המתכונן לה אפשר שלא יתנבא וזה ברצון א-להי... ה' מנבא מי שירצה ומתי שירצה ודוקא לשלם החסיד בתכלית".

ובמאירי – פתיחה לאבות: "וכשהיה שלם מעיקר יצירתו בשני אלה הכוחות (השכלי והמדמה) וישלים נפשו בכל מיני השלימות, אם יגיעו רצון הא-להי להיות שפע א-להי שופע על המדמה ועל השכלי – יתנבא... הנבואה תלויה בלעדית ברצון ה' להפוך את האדם לנביא.

2. לעומת זה אומר הרמב"ם שם ב' ל"ו: "דע שאם היה אחד מבני אדם עצם מוחו בעקר יצירתו בתכלית האיוון, בזוך החומר שלו ומזוגו המיוחד בכל חלק מחלקיו... למד והחכים... ונעשה לו שכל

אנושי בשלמותו ותמותו, ומדות אנושיות טהורות מאוזנות... אין ספק שבעת שיפעל כוחו המדמה אשר הוא בתכלית השלימות האפשרית, וישפע עליו מן השכל כדי שלימותו העיונית, הרי לא ישיג כי אם דברים א-להיים מופלאים מאוד, ולא יחזה זולת ה' ומלאכיו, ולא יחשוב ולא תושג לו ידיעה אלא בדברים שהם השקפות נכונות והנהגות כלליות להישרות בני אדם זה עם זה".

ובהקדמה לפרק "חלק", יסוד ישיגי: "ונפשותיהן נכונות עד שהן מקבלות צורת השכל, אחר כך ידבק אותו השכל האנושי... בשכל הפועל, ונאצל ממנו עליו אצילות נכבדה" – הנבואה נראית כתהליך בלתי נמנע ומחוייב.

וביסודי התורה ז' א: "אדם שהוא ממולא בכל המדות האלו... מיד רוח הקודש שורה עליו" דבר המצריך את תירוצו של הלחם משנה שם; במורה מסביר שהוא "עם הרצון האלקי, אבל אפשר שיהיה מוכן ולא יחול הנבואה", דבר שכמובן אינו בפשט דברי הרמב"ם בהלכה זו.

באותו פרק הלכה ה' אומר הרמב"ם: "אלו שהם מבקשין להתנבא הם הנקראים בני הנביאים, ואע"פ שמכוונים דעתם אפשר שתשרה שכינה עליהן ואפשר שלא תשרה".

קשה א"כ לוודא דעתו לענין מחוייבות הנבואה.

וכן גם באור ה' כלל ד' פרק ד': "המוכן אל השלימות הזה הוא הדבק בו והמתבודד תמיד בעבודתו... וכאשר יתמיד בקשר הזה... אין ספק שישפע עליו השפע האלוקי אם לא יעיקהו מעיק (עוני, פחד, עצבות)... אי אפשר שלא יתנבא". "והנה לפי מה שבא בקבלה, מתנאי השפע הזה... רצון האל יתברך".

יתכן להסביר את המחלוקת בענין מחויבות הנבואה לאחר השגת השלימות הנדרשת לנביא כך:

התפקיד הפונקציונאלי – מצריך רצון האל.

התפקיד היצירתי האנושי – מחייב החלת הנבואה לאחר ההקדמות.

הדבר בא לידי ביטוי בדרשות הר"ן דרוש ה': "שלם במעלות השכליות ובמעלות המידות", ולפי חילוקו של הר"ן שהובא לעיל מדובר כאן על נבואה אישית ולא ציבורית, וממילא הוא מתייחס ליצירתיות האנושית המופנמת ולא לפונקציונאליות הנביאית המוחצנת – כי לא נראה שיש מקום לפונקציונאליות, הן במישור הגשמי והן הרוחני, כשמדובר במישור האישי גרידא. "מצד המשך הדברים כפי טבעיהם... מצד האחוה בדומה... כל עוד שישמשך במדרגת העליון ובטוב התכונות יקרב אל השכלים הנבדלים וראוי שיתאחדו בו". היא היא היצירתיות, היא היא החלת הנבואה המוכרחה לבוא.

ושם: "חול הנבואה על האדם הוא ענין אפשרי על המנהג הטבעי".

לעומת זאת, העיקרים לשיטתו הפונקציונאלית, אומר (ג' ח'): "השפע האלוקי הזה... איננו בחוק האדם שישגי השפע ההוא מעצמו מזולת רצון אלוקי, כי אין זה מדרך הטבע שתחול רוח השכל הנבדל מחומר על הדבר החומרי".

יש אפשרות לסינטיזה של שתי הגישות:

בית אלוהים למבייט שער היסודות פרק כ': "מצד שתי הסיבות הראשונות (למציאות הנבואה) שהם להורות על מעלת נפשו, ושישיגי מציאות ה' והשגחתו וישרו, לא ימנע ה' הטוב ההוא מבעליו המוכן בזמן שאפשר שינבא, אבל בענין הודעת הדברים הנרצים, והודעת העתידות, ואזהרה לעוברים שבכל דור ודור שהם ג' סיבות האחרות, אפשר שלא ינבא בהם כי אם ברצון אלוקי... כי אין שליח נעשה שליח אלא ברצון ורשות משלחו". בשתי הסיבות הראשונות למציאות הנבואה, אין ענין של שליחות, הן ענין איזוטרי מופנם, וממילא יותר יצירתי ופחות 'חפצא' לרצון האל. שלש הסיבות האחרות הן פונקציונאליות ועל כן מצריכות 'הסכמת' האל לנבואה.

ויתכן שהשאלה האם נבואה היא מוכרחת או אפשרית היא מחלוקת תנאים:

אברבנאל שמות ג': "ובשמות רבה אמרו ויסתר משה פניו... ר' יהושע בן קרחה ור' הושעיא, חד אמר לא יפה עשה משה... ור' הושעיא אמר יפה עשה משה... כי המחלוקת... היה אם תצטרך לנבואה

הכנה קודמת טבעית ולימודית, או לא תצטרך בה כי אם הרצון האלוקי בלבד כאותן הדיעות שזכר הרב במורה בפרק ל"ב ח"ג², יהיה דעת ריב"ק שאין ההכנה תנאי הכרחי".

אמנם אין אלו הדיעות המובאות על ידי הרמב"ם – שם הפילוסופים מצריכים רק הכנה, ותורתנו דורשת גם רצון האל, פה ריב"ק מצריך רק רצון האל, בעוד ר' הושעיא מצריך גם הכנה.

מתגלה כאן אופן חדש בהבנה – רצון האל בלבד, ללא כל הכנה מוקדמת, הוא הגורר וגורם לנבואה. אין צורך בהקדמות לנבואה בכדי להתנבא.

5. נבואה מחוייבת – נבואת משה

הצורך ברצון האל כהקדמה היחידה לנבואה, מתגלה בנבואתו של משה.

שמות רבה ב' ו': "ויאמר משה משה... עם כל הנביאים הפסיק מלדבר עמהם אבל במשה לא הפסיק כל ימיו... ואין אלהים אלא משה שנאמר ראה נתתיך אלהים לפרעה".

ובמהר"ל גבורות ה' כ"ד: "משרע"ה היה לו התדבקות גמור בנבואתו לכך לא היה הפסק בנבואתו... כל הנביאים לא היו מוכנים לנבואה מתחלת תולדתם ואח"כ קבלו הנבואה, ולפיכך יש הפסק בין שם לשם... ומשה מתחלת תולדתו היה מוכן להיות נביא".

אצל משה אין הקדמות, הוא מוכן לנבואה מלידתו, וממילא בניגוד לשאר הנביאים נבואתו מחוייבת.

וזאת בניגוד לאברבנאל (לעיל – הקדמות הנבואה) בשמות ב', המתייחס גם לנבואת משה כנבואה המאוחרת להקדמות מזגיות (טבעיות גופניות פיזיולוגיות) או רוחניות (מידות, מעלות) ולכן שואל איך יתכן שתדע על כך יוכבד בעת ינקותו.

נראה שהרמב"ם גם הוא סובר שנבואת משה מחוייבת. יסודי התורה ז' א': "אדם שהוא ממולא בכל המידות האלו... מיד רוח הקודש שורה עליו". שם ז' ב' – ד' הרמב"ם מפרט את תכונות הנבואה של שאר הנביאים. בהלכה ה' הוא מדבר על בני הנביאים שאפשר שיתנבאו ואפשר שלא. בהלכה ו' מדבר על תכונות נבואת משה רבינו.

למרות שאינו מתאר בהמשך את נבואת משה כנבואה מחוייבת, נראה שהוא משייך את הנבואה האפשרית לנבואת כל הנביאים, כשבהלכה א' משתמש כהקדמה ואז מתאר עד סוף הלכה ה' את נבואת שאר הנביאים, ורק אז מתחיל לדבר על נבואת משה, דהיינו ראייתו את נבואת משה היא כנבואה שונה בפרט זה – במחוייבות שבה.

לעומת זאת הרמב"ם בשמונה פרקים ז': "משה רבינו... לא נשארה לו מחיצה שלא הסיר אותה, וכי נשלמו בו מעלות המידות כולן, והמעלות השכליות כולן" – שלימות זו היא הגורמת למעלתו של משה, ומהווה תנאי מוקדם לנבואתו, ולכן נבואתו אינה נתפסת כמחוייבת.

באותו פרק הקדים הרמב"ם שנבואה תלויה במעלות שכליות מושלמות: "ודע שכל נביא לא נתנבא אלא אחר שיהיו לו כל המעלות השכליות... ", והבדלי דרגות הנבואה נובעים רק משוני במעלות המידות, וממילא כל נביא הוא בעל מעלות שכליות מושלמות. אי"כ מה הצורך לחזור על שלימות שכלית זו בתיאור נבואת משה? אך אם רוצים להשוות את נבואת משה לנבואת שאר הנביאים באספקט זה של נבואה אפשרית ולא מחוייבת, יש מקום לחזור שוב על תיאור ההקדמות לנבואה, הן בנבואת משה והן בשאר הנבואות השוות לו, הקדמות הגורמות לשוויון הנבואות – ההקדמות השכליות.

אולם יתכן שתיאור זה מדבר רק על מדרגת נבואתו של משה, אך לעצם חלות הנבואה ומחוייבות הנבואה – יתכן שאין הדבר תלוי בשלמויות שונות אלו. דהיינו – אין פה תיאור של הדרגתיות ושל הימצאות הקדמות הקודמות לנבואה, אלא רק תיאור דרגת הנבואה, אולם תחלת נבואתו אינה תלויה בדבר חוץ מרצון האל.

מורה נבוכים ב' ל"ב: "הכרחית על כל פנים ההכשרה וההשתלמות ואז תהיה האפשרות שבה תלויה גזרת ה', ואל יטען אמרו 'בטרם אצורך בבטן'⁶... לפי שזה מצב כל נביא שהכרחית לו הכנה טבעית מעיקר יצירתו".

כנספח לנבואת משה, נבואת כל ישראל במעמד הר סיני, שבאה בכדי ללמד על מעלתו של משה, תלויה גם היא ברצון האל בלבד, ללא הקדמות לנבואה.

עיקרים ג' י"א: "כשיהיה שם נביא כבר תגיע הנבואה על הבלתי מוכן... בשעת מתן תורה הגיעו כל ישראל טפשיהם עם חכמיהם למעלת הנבואה". נבואה זו אינה נבואה עצמית, ואינה נבואה לאומה (כחילוקו של המלבי"ם והמב"ט לפניו). כל תפקידה הוא אימות נבואתו של משה ושליחותו אלינו כנביא. היא נספחת לנבואתו של משה, וממילא תלויה בה, ואין צורך בהקדמות בכדי שיתנבאו אפי' הטיפשיים. אין זו סתירה לרמב"ם במורה נבוכים (ב' ל"ב) המצריך הכנות לנביא, כי אין מדובר בנבואה אמיתית, וגם יתכן ש"לא השיג דרגת הנבואה אלא מי שראוי וגם לפי דירוג" כדברי הרמב"ם שם, חל גם על טפשים בדרגתם.

אגרת תימן: "מה שהאמננו למשה אינו מחמת מופתיו... אלא מפני שאנו שמענו את הדיבור כמו ששמע אותו הוא, ובכך נתאמתה ההאמנה אמתות שלימה קיימת לעולמי עד". וכן הוא בעיקרים א' י"ח.

6. ירמיה א', ה - "בטרם אצורך בבטן ידעתיך".
 רד"ק - "והחכם הגדול רמב"ם ז"ל כתב כי זה ענין כל נביא א"א לו מבלתי הכנה טבעית בעיקר יצירתו שיהיה נכון לנבואה עם ההתלמדות... משה רבינו כבר ידע זה מעצמו כי חכם גדול היה וידע כי בעיקר יצירת האדם יש הכנה טבעית לנבואה למי שהוא עתיד להתנבא ולא זה בלבד אלא כל חכמה וכל טבע שיש באדם שהוא גובר בו, יש לו קצת הכנה בו בעיקר היצירה יגבר בה עם ההתלמדות".
 מלבי"ם - הנביא צריך שיוקדם לנבואתו שני תנאים:
 א. ההכנה הטבעית (שלימות המידות השכל והנפש).
 ב. ההכנה הבחירית (קדושה ופרישות).
 "וההכנה הטבעית תחול באדם תיכף בעת יצטייר צורת הולד בבטן אמו... וההכנה הבחירית לא תתחיל עד יולד ויחל להשתמש בכחותיו הטבעיים והנפשיים. אולם יש הבדל בזה בין הנביאים.
 כי תנאים אלה אינם מוכרחים רק לנביא הבא להשלים את עצמו... לא יהיה רק אם מוכן על זה מצד טבעו ובחירתו.
 לא כן הנביא המשולח מאת ה' ליסור גוים ולהוכיח לאומים שאז בעת יצטרך ה' לשלוח שליח כללי אל העם ולא ימצא איש המוכן לזה מעצמו, יבחר איש אחד הטוב בעיניו ויכניחו לנבואה ע"י שישנה טבעו ויעזרהו על בחירתו למען ישיג על ידו את התכלית הנרצח אצלו (ובזה תמצא מענה על רוב הקושיות שהקשו על הרמב"ם שהחליט במורה שהנבואה לא תחול רק על המזומנים לה, וחקשו עליו מנבואת גדעון ומנוח ודומיהם, כי זה לא היה מפני זכות המקבל רק מפני צורך המשפיע)".
 המלבי"ם משתמש בחלוקה שנובעת מדרשות הר"ן לעיל בין נבואה ציבורית לנבואה פרטית, ובמב"ט האומר לעיל שהנבואה הפרטית היא המחוייבת, אך נבואה ציבורית מצריכה רצון האל, בנוסף להקדמות הרגילות. שיטת המלבי"ם היא שרצון האל שווה להקדמות הרגילות, ומבטל את הצורך בהקדמות, או שרצון האל עובד ע"י הקנייה אוטומאטית של ההקדמות לשליח.
 השוואת רצון האל להקדמות, מבטלת את החילוק שבין כורח ואפשרות בקטיגוריה הרחבה של נבואה ציבורית, מפני שכדי לשמור על חלוקה זו נצטרך להתעלם מרצון האל כחלק מההגדרה וכהקדמה. הגדרת הנבואה כאפשרית מצריכה רצון האל לאחר ההקדמות, כדבר היצוני ונלוה הגורם לנבואה, בעוד שהמלבי"ם מתייחס לרצון האל כהקדמה, כגורם בלעדי לנבואה, כדבר המכריח את הנבואה - וממילא הסתירה הפנימית: רצון האל משתייך לנבואה אפשרית, אבל אם האל רוצה - הנבואה מוכרחת.
 (בלשון אחרת - המלבי"ם אינו מתייחס בדבריו לנביא המיועד לנבואה ציבורית והוא כן 'מוכן לזה מעצמו', ואינו אומר האם גם אז יש צורך ברצון האל בכדי לחתנבא, או שמא אז הנבואה מוכרחת).
 המלבי"ם אם כן אינו מתייחס בדבריו לכורח ולאפשרות בנבואה, ואי אפשר לחשליך ממנו על נבואת משה.

6. נבואת משה

א. תחילתה

שתי התייחסויות מנוגדות לדבר :

1. בראשית רבא ל' ה: "משה היה מתוקן לגואלי".

והוא המקור לדברי המהר"ל שהבאנו קודם: "משה מתחילת תולדתו היה מוכן להיות נביא", המאפשר לו להתייחס לנבואתו כמחוייבת.

ומנוגד לתמיהת האברבנאל לעיל – "איך יחשב שראתה יוכבד שהיה בנה ראוי לנבואות".

המילים 'מתוקן לגואלי' הן בעלות משמעות רחבה יותר מאשר 'מוכן להיות נביא'.

"מוכן" – שלב התחלתי בלבד.

"מתוקן" – שלימות סופית ואבסולוטית.

2. שמות רבא ג' א: "טירון היה משה לנבואה" – נבואה מתפתחת ומשתכללת.

מימרא דומה נאמרה לגבי "אליהו טירונין לנביאים היה" – ירושלמי עירובין ה' א', וזאת בהתאמה לדברי הפסיקתא רבתי ד': "שני נביאים עמדו לישראל משבטו של לוי, משה ראשון ואליהו אחרון, והן שוין זה לזה לכל דבר, משה נביא אליהו נביא, משה איש האלוקים ואליהו איש האלוקים".

על מעמד הסנה אומר הרמב"ן: "אל תקרב הלום... לא הגיע עדיין למעלתו הגדולה בנבואה".

ובספורנו: "כי לא היתה נבואת מרע"ה אז כמו שהיתה אח"כ", "כי ירא מהביט" הוא היפך של "ותמונת ה' יביט".

"ונוצבת על הצור" – אבי"ע: "ה' לא דבר עם משה פנים אל פנים רק במ' יום השלישי והלאה... כי

תחילת נבואתו ע"י המלאך הנראה בסנה".

ב. קבלתו כנביא

מסתמכת על מעמד הר סיני.

רמב"ם יסודי התורה ח' א': "ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעיינו ראו ולא זר... שהיא אמת שאין בו דופי... מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה".

ובכוזרי א' מ"ט: "הכמי בני ישראל שהסכימו לו, בדקוהו וחקרוהו... ועמדו בספקם זה עד אשר השמיעם ה' את דברו ב"ה הדברות". וכן שם א' פ"ז.

לעיל הגדרנו את נבואת כלל ישראל בסיני כנספחת לנבואת משה, שבאה בכדי ללמד על מעלתו של משה. בענין זה יש לציין לשתי פסיקות:

פסיקתא י': "לך רד כי שחת עמך" (דברים ט') כשזכו ונתעלו אתה נתעלית עמהם... עכשיו שחטאו הם בירידה, אף אתה לך, למה – בהם אתה תלוי".

ופסיקתא מ"ח: "אף משה שעלה למרום ושבה את התורה והורידה לא בכוחו אלא בזכות ישראל שנאמר עלית למרום שבי".

משתי הפסיקות נראה שמה נספח לישראל ולא להיפך, נבואתו באה כתוצאה ממעלת ישראל, ומעמד הר סיני הוא לשם מתן תורה לישראל, וממילא יש צורך בשליח, ולא כבעל העיקרים שהובא לעיל שנבואת ישראל נספחת לנבואת משה.

לעומת זאת יש לציין לתנחומא בשלח ט"ו ד"ה "ויסע משה": "נביאים העמדת ממנו, חסידים העמדת ממנו, ישרים ותמימים העמדת ממנו, וכל אלו בזכות משה, לכך נאמר ויסע משה".

ג. איכות נבואתו של משה

משה הוא:

1. מקור הסמכות לשאר הנביאים:

רמב"ם יסודי התורה ח' ב: "כל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו... אלא מפני המצוה שצוה משה".

תנחומא בהעלותך כ"ב ד"ה "אספה": "למה היה משה דומה לנר שהיה דולק הכל מדליקים ממנה ואורו אינו חסר כלום, אף כן משה, אע"פ שנטלו הנביאים מנבואתו...".

2. אב לנביאים:

ספרי במדבר קל"ד ד"ה "ויאמר ה'": "משה חכם חכמים גדול גדולים אבי הנביאים".

מדרש תהילים צ"ח ד"ה "תפילה למשה": "ויחל משה' אני עושה לו גדולה קורא אני לו אב לנביאים, אב למלאכים, אב למתפללים".

3. מורה לנביאים:

ספרי דברים ש"ב: "וזאת הברכה אשר בירך משה וממנו למדו כל הנביאים".

4. ראש לנביאים:

אסתר רבה פתיחתא ד"ה "ר' ברכיה": "משה ראש לנביאים".

5. השליח המקורי:

מורה נבוכים א' ס"ג: "אדם שיטען את הנבואה שה' דיבר עמו ושלח אותו, לא נשמע זה כלל לפני משה רבינו".

6. רועה:

ירושלמי סנהדרין פ"י ה"א נ ע"ב: "כשומעו מפי גדול... מפי חכם... מפי נביא... כשומעו מפי רועה ואין רועה אלא משה".

7. מחוקק:

ב"ב טו ע"א: "משה איקרי מחוקק".

הגדרות אלו על משה ונבואתו, המדגישות את השוני והיחוד שבגדלותו של משה, גורמות לרמב"ם

לומר:

1. הלכות טומאת צרעת ט"ז י: "מרים הנביאה שדיברה באחיה... טעתה שהשותו לשאר נביאים".

2. מורה נבוכים ב' ל"ה: "שם נביא לדעתי נאמר הוא על משה ועל זולתו בסיפוק (בגלל שיתוף מסוים בלבד ביניהם)... זו מעלה שאין ביכולתנו להשיגה כפי אמיתתה".

3. הלכות תשובה ט' ב': "אותו המלך שיעמוד מזרע דוד... נביא גדול הוא קרוב למשה רבינו...".⁷

7. ההבדל הבלתי ניתן לגישור בין נבואת משה לנבואתם של שאר נביאים גורם לשינוי נוסחאות בגמרא – במספר מקומות אומרת הגמרא "ראוי שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו" (סוכה כח ע"א – "שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן", וסנהדרין יא ע"א – "נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן"). זו גירסת הר"ח בסוכה, וכן משמע מרש"י בב"ב קלד ע"א בד"ה "שתעמוד להם חמה כיהושע...". – "אלא משום דאין חשובים כל כך כמשה", דהיינו שהראויים שתשרה עליהם שכינה אכן מושווים למשה. אולם המהרש"ל מוחק גרסא זו, וראה הערה בצד הגליון בסנהדרין יא ע"א – המביא מקורות לנוסח שלפנינו, ואת המהרש"א הנותן טעם להשוואה שבין הלל למשה.

הסיבה לשוני זה בין הנביאים ומשה

1. בית אלוקים, שער היסודות, פכ"ב: "מעלת נבואת מרע"ה על הנביאים מצד התורה שניתנה ונכתבה על ידו, אשר יש לה מעלה על כל שאר הספרים... בכמותה ובאיכותה וביחוד לשונה".
2. עיקרים א' י"ח: "משה היה שליח להנתן תורה מתמדת לדורות על ידו, וזהו ההבדל שבין הנביא והשליח".

ההבדל שתואר פה הוא הבדל מצד התכלית. הבדל מצד ההקדמות:

3. דרשות הר"ן ה': "אין השגתם כהשגתו כי נתעלה עליהם בדי מעלות שהזכרנו" (בדרשת ר' יוחנן בהקדמות לנבואה).
  4. אור ה' מאמר ג' כלל ו' פרק ב': "ואמנם שורש ההבדלים כלם הוא אמרו 'אשר ידעו ה' פנים אל פנים'... שאר הנביאים שלא הגיעו למדרגתו בדבקות".
- הבאנו עד כאן הבדלים מצד הגדרת הנביא – משה הוא שליח. מצד ההקדמות – משה שלם בכל ההקדמות/אינו צריך להן כלל. מצד התכלית – משה נותן תורה ייחודית.

הבדל נוסף הוא חיצוני לנבואה, כשמדובר בנבואת משה – הבדל מצד האותות:

רמב"ם הלכות יסודי התורה ז' ז': "הנביא... כשמשלחים אותו ונותנים לו אות ומופת",

לעומת שם ח' א': "משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה...".

ובמורה נבוכים ב' לה: "וכך גם המצב לדעתי במופתיו ובמופתי זולתו".

- השיתוף ביניהם הוא מסוים בלבד. מופתי הנביאים סופרו על ידי יחידים, ומופתי משה לעיני העם כולו (וכן הוא בעיקרים ג' י').

אור ה' מאמר ב' כלל ד' פרק ג': "יתרון מופתי משה... היה בריבויים ופרסומם והתמדתם... מופתים בעצם" (ולא במקרה – כאיחור שקיעת השמש, וכן בעיקרים א' י"ח, ג' י').

בדרשות הר"ן י"א: "נבואת מרע"ה נתאמתה בשני דרכים אחד מצד האותות...".

עיקרים א' י"ח: "האותות והמופתים שנעשו ע"י מ"ר, עם רבויים והפלות פליאותם בשינוי טבעו של עולם לא היו מופת עצמי לנבואה (ולכן) היו ישראל מסופקים עדיין...".

יתכן שאיכות כמות ופרסום האותות אינם רלוואנטיים בהקשר עם נבואת משה, אך ההבדל ברור.

ההוכחה לכך שאותות מהוים פרט חיצוני נגרר לנבואה, מצויה בדברי הרמב"ם.

הרמב"ם בהלכות יסודי התורה ז' ב-ד' מתאר צורת נבואת שאר הנביאים. שם ז' ו' מתאר צורת נבואת משה. שם ז' ז' מתאר הצמדת מופתים לנבואה, ושם ח' א' מנתק אמונתנו במשה מהמופתים שעשה. אם מופתים הם חלק אינטגרלי מתיאור צורת הנבואה, החלוקה היתה צריכה להיות פשוטה יותר, וללא קפיצות מיותרות, דהיינו היה יכול להכניס את המופתים כחילוק חמישי בין נבואת שאר הנביאים לנבואת משה. מתוך החילוק בין הנבואות של שאר הנביאים לנבואת משה המובאת במנותק מ'החילוק' של מופתים וחיוניותם לנביא בניגוד לחוסר חשיבותם אצל משה – יוצא שהאותות אינם מתארים צורת הנבואה כלל, אלא מתוארים כמציאות קיימת אצל שאר נביאים, וכן כמציאות אצל משה – אך כמציאות שאינה מהותית לנבואתו.

רס"ג באמונות ודעות מאמר ג', מתייחס לאותות כדבר מהותי באימות הנבואה לבני אדם: "וכל שליח שבחרו הבורא לשליחותו עושה לנוהג שנותן לו אות מן האותות... נתחייב כל מי שראה אותם מבני אדם לכבדו ולהאמין לו בכל מה שיאמר להם" (עמ' קכ"ד). יתכן שגם רס"ג יסכים שבנבואת משה אין צורך באותות אלו, אימות נבואתו בא מצד אחר.

וכך הוא אומר בהמשך שם (עמ' קל"ו): "סבת האמנתנו במשה לא היו האותות המופלאים בלבד, אלא סבת האמנתנו בו ובכל נביא, הוא שיקרא אותנו תחלה לדבר שהוא אפשרי" אבל אם התנבא בשם האל לגנוב – "לא נדרוש ממנו מופת כיון שקרא אותנו למה שלא יתכן לא בשכל ולא במסורת".

בנבואת משה אין חלות של מסורת, כי היא הנבואה הקובעת דברים מחודשים הקובעים את המסורת, אי"כ יתכן שהאותות הם הבסיס היחיד לאמונתנו בו, אך גם בנבואתו של משה יש חלות של שכל, ולפי הגדרת רס"ג המוקדמת, נביאים נשלחים "לא בגלל המצוות השמעיות בלבד להודיעם אותם, אלא בגלל המצוות השכליות... שיגדירו אותן לבני אדם". (עמ' קכ"ב – הוצאת הרב קאפח).
הסיבה הקדמונית לאמונה במשה היא בואו להגדיר מצוות שכליות.
המופתים נלוים לאמונה זו.

לפי הגדרת הרס"ג, האות והמופת משמשים ככלי – בדומה להקדמות לנבואה, שהן מעין כלי לנביא. אם אין צורך בהקדמות בנבואתו של משה, יתכן שגם אין צורך בניסים ובמופתים. האותות יכולים לשמש כמכשיר לאימות נבואתו של משה, אך "לא... בלבד", מפני שאינם עיקריים ומהותיים לנבואתו. ההסתמכות על האותות כגורם המחלק בין איכויות הנבואה היא קלושה, הן מפני היות האותות חיצוניים לנבואה, והן מצד דברי הרמב"ם בהלכות יסודי התורה ז' טז-ז: "לא כל העושה אות ומופת מאמינים אותו שהוא נביא... ואפשר שיעשה אות ומופת ואינו נביא".

7. הנבואה וצורתה

החילוק בין צורת נבואתו של משה לנבואתם של שאר הנביאים מפורטת ברמב"ם הלכות יסודי התורה ז' ב':

1. וכולן אין רואין מראה הנבואה אלא בחלום⁸.
2. וכולן כשמתנבאין איבריהן מזדעזעין.
3. הדברים שמודיעים לנביא במראה הנבואה דרך משל מודיעין לו (ז' ג') (בהלכה ו' – ע"י מלאך).
4. כל הנביאים אין מתנבאין בכל עת שירצו. (ז' ד)

אולם נבואת משה: (ז' ו')

1. הוא ער ועומד.
3. רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל.
2. עומד על עומדו שלם.
4. כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו⁹.

יש לשים לב להיפוך שחל בסדר ההנגדות (בין זעזוע האברים למשל).

ביסוד השביעי בפרק חלק הסדר הוא: 3. ע"י מלאך 1. בחלום 2. יחלשו כוחותיו 4. ברצון ה'¹⁰.

8. בהתייחס לדברי הרמב"ם יש לציין לדברי הזוהר בראשית קמ"ט – "מה בין נבואה לחלמא – נבואה בעלמא דדוכרא איהו וחלמא בעלמא דנוקבא", ולגמרא בברכות המתייחסת לחלום כחלק מזערי מנבואה (ברכות נז ע"ב – חלום אחד מסי לנבואה).
9. ברצוני להפנות פה לרש"י – "עמדו ואשמעה מה יצוה ה'" – "כתלמיד המובטח לשמוע מפי רבו, אשרי ילוד אשה שכן מובטח, שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה" (במדבר ט' ח) – דבר שאינו אופייני לרש"י בפירושו לתורה וממילא הדבר המזדקר ביחודיותו היא הליריות המצורפת להסבר הפשוט של "כל זמן...".
10. בראשית רבה מ"ד ו' – "עשרה לשונות נקראת – נבואה, חזון, הטפה, דבור, אמירה, ציווי, משא, משל... ואיזו היא קשה שבכולן – ר"א אומר חזון... ר' יוחנן אומר דבור... רבנן אמרי משא... גדול כוחו של אברהם שנדבר עמו בדיבור ובחזון...". "היה דבר ה' אל אברם במחזה" – כפילות של לשון קשה. ומוכן לכן המדרש בבי"ר נ"ה ח' – "בבי מקומות דימה משה עצמו לאברהם". אמירה קשה גורמת לזעזוע איברים – "ותרדמה נפלה על אברם וחנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו". למרות שהלימוד על גדולת אברהם בא מכך שבי"דבר ה' אל אברם במחזה" שקדם לברית בין הבתרים, אין נפילה וזעזוע, ומכאן גדולתו של אברהם.

הנגדות תכונות צורניות אלו של הנבואה שמשו את הראשונים והאחרונים בוריאציות שונות, יש שהביאו אותם חילוקים, כולם או מקצתם, ויש שהביאו חילוקים שונים. ולדוגמה: דרך ה', חלק ג', פרק ה' – "שאר הנביאים לא היו משיגים אלא ענינים פרטיים... אך משה... זכה שיגלו לו כל סדרי הבריאה, וניתן לו רשות לחקור את הכל ולחפש בכל...".

בעקידת יצחק לר"י עראמה שער ע"ו – "מה שנמצא לנביאים... שיתבטלו מהם כוחותיהם הגופיות וכל הרגשיהם וחושיהם... ובדניאל – 'ואראה את המראה הגדולה הזאת ולא נשאר בי כח והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח...' (דניאל י'). ... יורו כוחן של נביאים בענין ההפשט והפירוד הזה עד שישאר החלק האלוקי אשר בו זך ונקי מתייחס אל השכל העליון".

ושם בד' ההבדלים שבין נבואת משה לשאר הנביאים – "אם יהיה נביאכם ה' במראָה אליו אתודע" (במדבר ב' ו) – ארבעה חסרונות בצפיה במראה:

1. אפשר לראות בה רק את העומד מולה.
2. אפשר לראות בה בלבד ולא לשמוע.
3. אפשר לראות בה בשטחיות בלי עומק וללא גופניות, בלי 'בשר'.
4. אפשר לראות בה רק בהיפוך ימין ושמאל, ורק תוך הפנית הגב לאובייקט עצמו.

ובהתאמה:

1. הנביא רואה רק מקצת הדברים וחיצוניותם בלבד.
2. לא כל דבר שנראה בנבואה מובן לאשורו.
3. לא הדבר עצמו נראה אלא משל בלבד.
4. הנביא הופך פניו מהאמת ופונה אל הכנת החומר (מאכל, נגינה) תחילה. לעומת זאת, אצל משה בהתאמה ע"פ הפסוק:

1. "בכל ביתי" – יודע הכל.
2. "פה אל פה".
3. "ומראה ולא בחידות".
4. "ותמונת ה' יביט".

למרות שבעל העקידה מסתמך על ד' ההבדלים המוזכרים ברמב"ם, אין הוא מתייחס לכולם – יש התייחסות לענין המשל והחידה, בשלש צורות שונות – הבדלים 1, 2, ו-3, כמובא אצלו, וכן לענין התנבאות בכל עת, שאצלו מתפרשת כצורך של הנביא להכין עצמו הכנה חומרית תחילה. אין התייחסות כלל לענין זעזוע האיברים והחלום – ההבדלים הראשון והשני ברמב"ם. והדבר צ"ע.

לענין צפייה במראה דווקא, יש לציין לדברי הגר"א למשלי כ"ז יט – "כמים הפנים לפנים... כל הנביאים ראו בדמות אדם לפי שהם אדם לכן מראה עצמו להם בדמות אדם".

דברי הרמב"ם שבניגוד לשאר הנביאים שמזדעזעין, משה עומד שלם על מקומו ללא השפעה, מנוגדים לדברי הפסיקתא רבתי ה' (לקראת הסוף): "היה משה עומד והיה הדיבור בא לתוך אזנו כמין סילון ולא היה אחד מישראל שומע, אבל כשהיה פניו של משה מאדימות, היו יודעים שהדיבור בא אצלו".

לעומת זאת באליהו רבא פ' י"ג ד"ה ד"א – "הנה מה טוב ומה נעים... כשדיבר הקב"ה עם משה אב לחכמים ואב לנביאים לגאול את ישראל לא היה לו לסרב בשליחות המקום... ואעפ"כ לא דיבר הקב"ה עמו אלא בלשון שמחה...".

יצירת קשר של שמחה ואהבה – פנים אל פנים – היא הגורמת לקבלת הנבואה באיכות שונה משאר הנביאים, גם כשמה מסרב לשליחות.

וכן מוכח גם מפירוש הרמב"ן על התורה – "ושמי ה' לא נודעתי להם" – "הענין שהאבות היה גילוי השכינה להם והדיבור עימם במידת הדין רפה, ונהג עמם בה, ועם משה יתנהג ויודע במידת הרחמים" (שמות ו' ג).

ניגוד זה תלוי בפרשנות בדברי הרמב"ם :

1. האם "איבריהן מזדעזעין" משמע עוברים שינוי, ואז ניתן להשוות את "פניו מאדימות" לקטיגוריה זו של שינוי, או שמא "מזדעזעין" הוא שלב שמעבר לקו מסוים, בעוד שפנים מאדימות הוא שלב שמתחת לקו זה, וממילא אין השוואה.
  2. האם "עומד על עומדו שלם" משמעו ללא כל שינוי, או שמא פנים מאדימות אינו סותר את הגדרת השלימות, למרות השינוי.
- גם הסתמכות על הבדלים צורניים אלו היא חיצונית למהות הנבואה. ולמרות זאת הרמב"ם מגדיר הבדלים אלו ביסודי התורה ז' י' - "ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים...".
- ובפרק חלק יסוד ז' - "נבואת מרע"ה נבדלת מנבואת כל הנביאים" דהיינו הרמב"ם מזהה בין שוני צורני לשוני מהותי.

תפקיד יצירתי של נביא, המחייב החלת הנבואה לאחר ההקדמות, או כנבואת משה ללא צורך בהקדמות כלל, הוא תפקיד שנובע מהנביא עצמו. תפקיד זה אינו בא בחלום, ואינו בזעזוע, והוא מפורש ובכל עת, כי אינו מנוגד לאיכויות הנביא אלא להיפך - הוא נובע מתוך איכויותיו של הנביא. יחד עם זאת הרמב"ם בפרק "חלק" יסוד ח': "התורה... כולה מאת ה' יתברך בענין שנקרא על דרך השאלה "דבור" ואין ידוע היאך הגיע, אלא הוא משה ע"ה שהגיע לו וכי הוא היה כמו סופר שקוראין לו והוא כותב... ולפיכך נקרא מחוקק". יש כאן ניגוד נפלא ונסתר בין נביא שהוא 'גברא', לבין נביא שהוא 'חפצא' - "בקש הקב"ה לחטוף הלוחות גברה יד משה" (ירושלמי תענית ד' ה') מצד אחד, מול "ונחנו מה" מצד שני (עיי' חולין פט ע"א). לא הצורניות היא המהותית אצל נביא זה, וממילא היא אינה מגלה או משפיעה על מהות הנבואה. להיפך - איכות הנבואה היא הקובעת את צורת הנבואה.

לעומת זאת, תפקיד פונקציונאלי סביל של נביא, מצריך רצון האל, והנביא משמש רק ככלי משפיע, כצינור לשפע אלוקי, במצוות, עתידות ואזהרות (כפי הגדרת הרמב"ם ב"בית אלהים" לגבי נבואה אפשרית). נביא זה - צורת נבואתו משפיעה ומגלה על מהות נבואתו. ככל שהצורה דומה יותר לגברא' - זקוף, ער, צלול - כן המהות עמוקה יותר. וממילא הדרגות המתוארות במורה נבוכים ב' מ"ה, הן דרגות צורניות המגלות על עומק הנבואה.

אין דרגתו של שמואל בחזון הראשון (המעלה הרביעית) כשהוא שוכב, כדרגתו של אברהם האוחז במאכלת (המעלה הי"א) בשעת העקידה. הצורניות היא המגלה והמכתיבה את המדרגה, והמדרגה היא המאפשרת את עומק הנבואה בהתאמה.

יחודו של משה שאינו מזדעזע ועומד על רגליו בשעת נבואתו נסתר מדברי הזוהר על עובדיה - (פרשת וישלח קע"א): הגורם לזעזוע אצל הנביאים הוא "ויגע בכף ירכו... והוא צולע על ירכו", ואילו עובדיה שהוא גר אדומי (סנהדרין לט ע"ב - "משום ר' מאיר: עובדיה גר אדומי היה"), שבא מצד עשו, וממילא אינו מזדעזע "ולא אתחלש חיליה". משה אינו מיוחד לענין זה. באותה הדרך אפשר להבין את הסיבה לאי נפילתו של אברהם במחזה - למרות הנבואה הקשה (מחזה ואמירה) אין אברהם נופל על פניו מכיון שעדיין אין התייחסות למעשה גיד הנשה...

בעייתית לכאורה היא הנפילה בברית בין בתרים, אך שם ניתן לתרץ את הנפילה בקושי מיוחד של הנבואה.

הקושי בזוהר הוא שמשה עצמו בא מצד יעקב, וא"כ קשה מדוע אין חלות של צליעת הירך בנבואתו של משה.

מאידך, הדבר מסביר היטב את המימרא "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה" (דברים ל"ד ז'): "בישראל לא קם אבל באומות העולם קם ומנו - בלעם" - שהרי גם בלעם בא מצד שאינו סובל מצליעת הירך. כאן קשה ה-"נופל וגלוי עינים" בנבואתו, למה נופל לשיטת הזוהר - אם בא מצד שאינו

קשור לגיד הנשה¹¹: שיטת הזוהר ככלל מבטאת היטב בואתחנן רס"ח ובילך רפ"ד שם מקדימה לחלוקה בין נבואת משה ושאר הנביאים (אספקלריא מאירה, עומד זוקף ראשו וכו') המימרא: "בכמה דרגין עלאין ויקירין אתפרש משה נביאה מהימנא על כל שאר נביאי דעלמא דהא כלהו לקבליה כקוף בפני בני נשא" או: "כל נביאי כלהו לגבי משה כקוף בעינייהו דבני נשא". זאת היא השיטה הפשוטה בזוהר בהשוואת משה ושאר הנביאים. קבלתו של משה כנביא, איכות נבואתו, צורת נבואתו ומהותה מייחדים את **נבואתו** בצורה קיצונית:

מאירי הקדמה לתהילים: "נבואת מרע"ה אינה ממין שאר הנבואות אבל חלוקה מכולן וגבוהה עליהן בהרבה ענינים".

שו"ת רשב"א א' תי"ח: "מתוך שרשי המחקר עמדנו תחלה על הבנת ההפרש הגדול שבין נבואת מ"ר אשר היא למעלה מכל היקש ובין נבואת כל שאר הנביאים ההולכת על המנהג ברצון אלוקיי".

שם תכ"ג: "ויש בנבואת מע"ה ענין פנימי מאוד ושהוא לפני ממיחצת שאר הנביאים, כנרמז למי שחננו ה' ית' ביוארא אל אברהם וגו'".

אור ה' מאמר ב', כלל ד' פרק ג': "אחר שנבואת משה אפשר במין האנושי השגתה מדוע ימנע הטוב מבעליו ולא יקום זולתו כמוהו? ... דעת רז"ל שעם היות הנבואה בכלל דבר בלתי יוצא מהמנהג הטבעי, הנה מדרגת מרע"ה בה היה דבר יוצא מהמנהג הטבעי והיה על צד המופת".

תשובות ר"א בן הרמב"ם, ל': "ובמצבי הנבואה יש סודות שאינם מובנים, ומה שניתן להבין מהם אסור לגלותו כיצד אירע, כבוד אלוקים הסתר דבר".

כאן יש הגדרה אמורפית של ההבדלים. בניגוד להבדלים שהובאו קודם – מצד ההגדרה, ההקדמות, התכלית והאותות השוני כאן הוא ערטילאי, לא מוגדר, אך מוקצן – משה מצד אחד וכל שאר הנביאים מן הצד השני.

מחמת ההבדלים הללו בין נבואת משה לשאר הנביאים, יש התייחסות נפרדת **למשה עצמו**.

כבר **בני"ך** יש התייחסות שונה למשה – משה הוא איש האלוקים, הוא בחירו, והוא עבד ה'.

ההתייחסות הקיצונית ביותר למשה האיש מובאת בפסיקתא כ"א: "אמר רשב"י שאם ינקב נקב מקבורתו של משה אין כל העולם כולו יכול לעמוד באורה, ואם כך נקב, קבורה מה, ואם כך קבורה, משה מה?" (על דרך – "עקיבו של אדה"ר מכהה גלגל חמה"). שבת קא ע"ב (וכן בביצה ל"ח ועוד): "משה שפיר קאמרת", וברש"י: "רבינו בדורו כמשה בדורו". משה הוא המיוחד שבדור דיעה.

לעומת זאת, יש לכאורה מחלוקת בגמרא בהתייחסות למשה:

שבת ל ע"א: "מנהגו של עולם שר ב"ו גוזר גזירה ספק מקיימין אותה... במותו אין מקיימין אותה, ואילו משה רבינו גזר כמה גזירות ותיקן כמה תקנות וקיימות הם לעולם ולעולמי עולמים".

מול הגמרא במכות כד ע"א: "ארבע גזירות גזר משה רבינו על ישראל באו ארבעה נביאים ובטלום...".

אמנם הגמרא במכות מתייחסת לגזירות הקשורות לחטא וגלות ואבדן, ואילו בפירוש הגמרא בשבת מונה הר"י גאון כמה מהגזירות: נתינים, ברכת הזן, דורשין בענינו של יום, זמן סעודה, משמרות (וע"י

11. בתורה תמימה דברים ל"ד י מביא בשם הגר"ח וואלאזין משל לנשר ועטלף שזה וזה יודעים עת זריחת ושקיעת השמש, אך זה בורח ממנה וזה מצפה לבואה כהשוואה למשה ולבלעם.

לענין החכמה – ע"י תנא דבי אליהו זוטא י" – "נתן הקב"ה לעכו"ם את בלעם בן בעור שהוא מעולה בחכמתו כמו משה", ובגמרא ר"ה כא ע"ב יש מימרא דומה לחד מאן דאמר – 'בנביאים לא קם במלכים קס', וגם שם מדובר בבינה ולא בנבואה. בחכמה יש אפשרות להשוות אחרים ואפי' מהאומות למשה ואין צורך לתרץ דבר, למרות שחכמה היא אחת מההקדמות לנבואה המוזכרות לעיל.

באגרות ר"א בן הרמב"ם (מוסד הרב קוק, עמ' קי"ז): "בזוהר תרומה קני"ד א' – כד קב"ה אתרעי ביה (בשאל) לא אתרעי ביה אלא למלכו אבל לנבואה לא, דהא תרין אלין לא אתמסרו כחדא בבר נש בעלמא בר ממשא מהימנא עלאה דזכה לנבואה ומלכו כחדא, ולא אתייהוב לבר נש אחרא תרוייהו כחדא" (בתערה לר"ר מרגליות שם). וזאת לענין האגרת הטוענת שגם דוד ושלמה הם נביאים.

מהרשי"א במקום, וחי' מהר"צ חיות, וכן הגמרא בשבת פז ע"א: "גי' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו".

אך עצם ההתייחסות (בגמרא במכות) המאפשרת לנביאים אחרים לבוא ולבטל את דבריו של משה, אמורה להיות בלתי אפשרית לאור מה שראינו עד כה על משה.

ואכן בחידושי אגדות למהר"ל סוף מכות: "אין הפירוש שהיו אלו נביאים מבטלים דברי משה חי' שזה לא יתכן... אלא שמשה הוא איש האלוקים ומידתו דין ללא חסד... כי שאר הנביאים שאין מדרגתם כ"כ ואין מידתם מידת הדין לגמרי... ולכך היו מבטלים גזירת משה", דהיינו הביטול נובע מעצם דרגתם הנחותה של הנביאים הבאים אחריו.

הפסיקתא רבתי ד': "שני נביאים עמדו להם לישראל משבטו של לוי משה ראשון ואלהו אחרון" והולך ופורט ומשווה לחלוטין בין שניהם, הן מצד המעשים והן מצד התכונות (נביא... איש האלוקים) דהיינו "שוין זה לזה בכל דבר".

דבר זה נראה כסותר את הבנין כולו. אך גם הפסיקתא עצמה מביאה בסוף דבריה "בדבר אחד מצינו משה גדול מאלהו, שלמשה אמר: 'ואתה פה עמוד עמדי', ולאליהו: 'מה לך פה אליהו'", ושוב חוזר למנות את התכונות השוות לשניהם.

יתכן שגם הפסיקתא אוהז שמשה עליון לכולם, ואפי' אם המחלק בינו לבין אליהו הוא פרט אחד בלבד.

מצד שני, עולה חשד בליבי, שיתכן שההבדל שבין משה לאליהו המוזכר אינו דברי הפסיקתא, אלא תוספת מאוחרת, הנובעת מתוך קושייתנו עצמה – איך יתכן להשוות לחלוטין בין משה לאליהו. החשד עולה משום הסדר המוזר של פירוט השווה, הגדרת השוני היחיד ושוב חזרה לפירוט השווה שלשניהם. הסדר הלוגי היה צריך להיות פירוט השווה עד תומו ואחרי כן הגדרת השונה.

בהקדמת איש שלום לפסיקתא הוא טוען שהפסיקאות מחולקות למוקדמות ומאוחרות. כאן נראה, שבתוך הפסיקה עצמה יש תוספת מאוחרת.

הפסיקתא דומה מאוד לתנא דבי אליהו רבא פרק כ"ח:

ולא הניח הקב"ה דבר בעולם שלא נילה לבלעם ומפני מה, מפני שגלוי וידוע לפניו יתברך שמו שעתידין... לומר לפניו... 'אילו נתת לנו נביא כמשה היינו מקבלים תורתך', לפיכך נתן להם הקב"ה את בלעם שהיה מעולה בחכמתו יותר ממשה. משה יתר בדבר אחד מבלעם ובלעם יתר בדבר אחד ממשה... במשה הוא אומר 'זיקרא אל משה' ובבלעם כתיב 'זיקר אלוקים אל בלעם'. במשה הוא אומר 'ואתה פה עמוד עמדי' ובבלעם הוא אומר 'נופל וגלוי עיניים'¹². ובלעם יתר בדבר אחד ממשה, במשה הוא אומר 'הודיעני נא...' ובבלעם הוא אומר 'זידוע דעת עליון' (התייחסות הגמרא שיודע רק אימתי הקב"ה כועס מפחיתה ממעלה זו), (ולכן: במשה הוא אומר 'הראני נא את כבודך' ובבלעם הוא אומר 'מחזה שדי יחזה'.

גם פה מדובר במעלה אחת בלבד.

התנא דבי אליהו יוצא מנקודת מוצא של השוואה בין בלעם למשה, ובכך לבוא קטיגוריה עם הגויים, וממילא ככל שיהלל את מעלת בלעם, כן ייטב.

ובתנא דבי אליהו זוטא י': "בלעם... היה מעולה בחכמתו כמו משה... אבל לא נמצא בעולם לא דרך טובה ולא דרך צדקה שהיה בא בעולם ע"י בלעם". וכבר תירצנו את החלוקה שבין חכמה לנבואה.

12. ראה זוהר לעיל.

וכפי שהסברנו לעיל – יצירת קשר של אהבה וקדושה גורם לאיתנות בשעת הנבואה. קריאה של טומאה וכעס גורמת לזעזוע איברים. מדובר פה על מעלה אחת בלבד של משה ביחס לבלעם ולא על שתיים.

8. סיכום

1. קיימות דרישות מוקדמות לנבואה.
2. הדרישות הן במישור הגשמי פיזי ובמישור הרוחני.
3. ההקדמות הרוחניות הן תנאי בל יעבור לנביאות.
4. ההקדמות הגופניות נצרכות דווקא לנבואה קבועה או ציבורית כחיזוק כלפי ההמון, ויתכן שגם הן תנאי בל יעבור לנבואה בכללותה.
5. הקדמות אלו גורמות לשלימות מקיפה ועילאית של הנביא.
6. שני תפקידים לנביא: תפקיד פונקציונאלי, סביל, במישור הגשמי או הרוחני ולחילופין תפקיד יצירתי, פעיל, חדשני – 'אתערותא דלתתא'.
7. התפקיד הפונקציונאלי מצריך רצון האל להחלת הנבואה לאחר השגת שלימות ההקדמות, בעוד שהתפקיד היצירתי מחייב החלת הנבואה אחרי השגת השלימות.
8. הנבואה מורכבת מחלקים מחוייבים, ומחלקים אפשריים החלים רק לאחר רצון הבורא. גם פה שייכת אותה חלוקה יצירתית – פונקציונאלית.
9. נבואת משה עומדת כקטיגוריה בפני עצמה מצד התכלית, ההקדמות, הגדרת השליח, ומצד האותות, ומחולקת משאר הנבואות והנביאים בפרטים שונים מבחינה צורנית.
10. החלוקה הצורנית שבין נבואת משה ונבואת שאר הנביאים נובעת כתוצאה מהחילוק במהות הנבואה – נבואתו של משה היא יצירתית ונובעת מאיכויותיו האישיות, ואינה נכפית עליו, בניגוד לשאר הנבואות שהן סבילות פונקציונאליות וממילא התגלותן מוגדרת ומצומצמת יותר מבחינה צורתית, בכמה אספקטים: מוגבלות בזמן, בהירות, עמידות גופנית, וכו'.
11. הבדלים אלו גורמים להתייחסות שונה למשה האיש עצמו ולא רק לנבואתו, עד למתן קדושה אלוהית מסיבות אמורפיות ולא מוגדרות.

בן המלך והנזיר שער י"ט:

הנביאים... מי שהוא מהם – יבין לשונם, ויהפוך עורף – מי שאינו מהם... וישא משלו ויאמר: חפץ לדעה סודות אמת עם חסדי אלוקי עד ואמיתו או מעלת איש על איש לבכו יבין וידע נפש בהמתו.